

Jansons proti Lotyšsku, rozsudek ze dne 8. 9. 2022 - K pozitivním závazkům státu vyplývajícím z čl. 8 Úmluvy na zajištění ochrany obydlí

Stěžovatel: Jansons

Žalovaný stát: Lotyšsko

Číslo stížnosti: 1434/14

Datum: 08.09.2022

Článek Úmluvy: čl. 13
čl. 8

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: exekuční řízení/vykonávací řízení, obydlí/domov, policie, pozitivní závazky, svévole, účinný prostředek nápravy

Český právní řád: čl. 12 Listiny základních práv a svobod
§ 178 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
§ 2285 - § 2296 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Významnost: 2

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 2/2023

Jansons proti Lotyšsku, rozsudek ze dne 8. 9. 2022

Autorský komentář

V předkládaném rozhodnutí Soud, v návaznosti na svou dřívější judikaturu (bod 74.), vyložil, že pozitivní závazek státu přijetím nezbytných opatření zabezpečit jednotlivci ochranu obydlí garantovanou čl. 8 Úmluvy se vztahuje i na oblast vztahů mezi jednotlivci, tj. i na případy svévolného jednání soukromých subjektů namířené i vůči takovým osobám, jejichž právní vztah (např. nájemní smlouva) k jimi užívané bytové jednotce je sporný, případně vůbec neexistuje. Zdůraznil totiž (bod 78.), že ochrana práva na respektování obydlí není omezena na prostory, které jsou obývány zákonně. Požadavek existence platného, soudem vydaného příkazu k vystěhování se vztahuje i na vystěhování osoby užívající obytné prostory svévolně. V případech nezákonného jednání soukromého subjektu vůči osobám takové prostory užívajícím nastupuje povinnost státu poskytnout jim ochranu proti takové svévoli. Příslušné orgány státu se své povinnosti zasáhnout nemohou zbavit poukazem na existenci právního sporu mezi dotčenými soukromými subjekty.

Na podkladě těchto východisek Soud v posuzované věci rozhodl, že nezabráněním vystěhování

stěžovatele z jím (zpočátku zcela legálně) užívaného bytu bez soudního příkazu k vystěhování došlo k porušení čl. 8 Úmluvy. Porušení čl. 13 Úmluvy podle Soudu založilo zjištění, že stěžovatel z důvodů rozvedených v bodech 98. až 102. neměl účinný prostředek ochrany právě v důsledku přístupu vnitrostátních úřadů ke stěžovatelově případu.

K textu je připojen i dissent soudkyně Síoifry O'Leary, v němž se vymezila vůči názoru většiny jak stran přijatelnosti stížnosti, tak vůči vlastnímu rozhodnutí, a to při zdůraznění nedostatku bdělosti stěžovatele při ochraně svých práv nevyužitím dalších možností, které mu vnitrostátní právní úprava poskytovala.

Předkládané rozhodnutí vyjadřuje to, co je třeba respektovat i v českém právním prostředí, tedy že řešení soukromých sporů vyplývajících z nájemních a obdobných vztahů je možné pouze cestou aplikace práva, tedy skrze rozhodnutí vydaná a realizovaná příslušnými orgány státu či zákonem pověřených subjektů. Právní řád ve své podstatě nepočítá s tím, že si výkon činností, v nichž se projevuje mocenský monopol státu, uzurpuje jedinec, resp. fyzická či právnická osoba, který bude jednat na základě své moci. Taková forma jednání se totiž připouští jen zcela výjimečně, neboť samotná svémoc, jak plyne již z vlastního označení, je svou povahou chování svévolné, nerespektující právní řád, a ve své podstatě představuje nedovolené se zmocnění věci či práva vlastní mocí (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2014, sp. zn. 23 Cdo 855/2013, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 2022, sp. zn. 6 Tdo 371/2022).

SKUTKOVÝ STAV

A. Relevantní události

Stěžovatel uzavřel dne 27. 8. 2009 smlouvu „o užívání prostor“ ve vztahu k bytu nacházejícímu se v budově patřící společnosti SIA Aeron. Smlouva byla několikrát prodloužena, přičemž platnost poslední smlouvy byla do 1. 7. 2011. Smlouva stěžovateli zaručovala přednost při uzavírání nové smlouvy, mezi stranami byl však spor, zda toto ustanovení zahrnovalo právo požadovat prodloužení smlouvy. Stěžovatel smlouvy uzavíral se společnostmi zmocněnými vlastníkem, v případě je však sporné, zda měla společnost v případě poslední smlouvy řádné zmocnění.

Dne 9. 2. 2011 byla budova prodána ve veřejné aukci ke splacení dluhu bance. Novým vlastníkem se stala společnost SIA Ektornet Residential Latvia a soud nařídil její ujmoutí se držby. Mezi společnostmi SIA Aeron a SIA Ektornet Residential Latvia bylo dne 2. 8. 2011 podepsáno potvrzení o převzetí, které uvádělo, že byt - v němž stěžovatel stále bydlel - nebyl pronajatý a nebyl zatížený ani věcnými břemeny. Dne 13. 11. 2012 SIA Aeron písemně potvrdila, že se stěžovatelem neuzavřela nájemní smlouvu.

Stěžovatel nadále posílal platby za užívání bytu i po skončení smlouvy dne 1. 7. 2011 s tím, že smlouva byla de facto prodloužena. Od podzimu 2011 stěžovatel a SIA Ektornet Residential Latvia jednali o nové smlouvě. Společnost mu nabídla čtyřměsíční nájemní smlouvu, ovšem bez možnosti jejího prodloužení, což stěžovatel odmítl. Společnost zaslala stěžovateli dne 25. 5. 2012 dopis požadující vyklizení prostor do 25. 7. 2012. V této době neakceptovala jeho další platby a vracela je s poznámkou, že nájemní smlouva neexistuje. Protože se stěžovatel neodstěhoval, odpojila společnost elektřinu a přívod vody do kuchyně.

Dne 8. 11. 2012 zástupci společnosti s pomocí ozbrojené soukromé ostrahy násilím vstoupili za první dveře bytu. Stěžovatel zamkl druhé dveře a zavolal státní policii, která po přijetí konstatovala, že jde o soukromý spor a stěžovatele informovala, že může podat stížnost na stanici. Po zavolání městské policie tato pouze informovala SIA Ektornet Residential Latvia, že vystěhování lze provést pouze na základě soudního příkazu. Ozbrojená ostraha zůstala před prvními dveřmi až do noci. Následujícího

dne v době absence stěžovatele zástupci společnosti vyměnili zámek a po návratu mu neumožnili vstup do bytu. Společnost následně zabezpečila dveře a do chodby instalovala alarm. V následujících týdnech ozbrojená ostraha hlídala vstup do bytu a bránila stěžovateli vstoupit. Přes opakované prosby stěžovatele policie nezasáhla.

Dne 27. 11. 2012 zaslal soudní vykonavatel společnosti SIA Aeron upozornění, aby do 10. 12. 2012 byt uvolnila, neboť proběhne výkon soudního příkazu k ujmoutí se držby novým vlastníkem. Uvedl zde, že v případě její nepřítomnosti bude dne 12. 12. 2012 proces proveden násilným vstupem. Uvedeného dne soudní vykonavatel vykonal ujmoutí se držby společností SIA Ektornet Residential Latvia. Druhé dveře bytu přitom byly násilím otevřeny za přítomnosti státní policie. Ta byla následně odvolána s tím, že bylo zahájeno trestní řízení. Stěžovatel poté dorazil na místo, soudního vykonavatele informoval, že je nájemce, avšak vykonavatel pokračoval ve svých povinnostech. Stěžovatel zavolal městskou i státní policii, ty však nezasáhly. Stěžovatelovy věci byly popsány, sbaleny a přemístěny do skladu, odkud si je vyzvedl dne 5. 1. 2014. Některé z nich byly údajně poškozeny nebo nebyly vůbec vráceny.

B. Uplatněné opravné prostředky

Dne 8. 11. 2012 stěžovatel podal občanskoprávní žalobu na SIA Ektornet Residential Latvia a domáhal se uznání, že uzavřená smlouva „o užívání prostor“ byla nájemní smlouvou, a mezi ním a společností SIA Ektornet Residential Latvia proto existoval de facto nájemní vztah. Následně ji doplnil a žádal obnovení jeho de facto držby bytu. Soud návrh zamítl, neboť z obsahu smluv dovodil, že se jednalo o obchodní nájem (noma), nikoli nájem bytových prostor (īre), což nezměnila ani skutečnost, že zde stěžovatel bydlel. Návrh na obnovu fyzické držby byl zamítnut, neboť stěžovatel od 1. 7. 2011 neměl žádné právo v bytě zůstat, protože smlouva skončila a nebyla uzavřena nová. Jednání společnosti dne 8. 11. 2012, kdy vstoupila do bytu, bylo nezákonné, avšak nápravy se nelze domáhat návrhem na obnovení fyzického držení, ale v trestním řízení, které již bylo započato. Stěžovatel podal odvolání, avšak při jeho projednání byla společnost nahrazena fyzickou osobou, která byt zakoupila. Stěžovatel proto vzal stůj návrh zpět a řízení bylo ukončeno.

Trestní řízení bylo zahájeno na základě stěžovatelovy stížnosti z 9. 11. 2012 a následně bylo doplněno o jednání soudního vykonavatele při procesu ujmoutí se držby. Řízení bylo klasifikováno jako týkající se porušení nedotknutelnosti obydlí a svévolné jednání v rozporu s příkazem předepsaným zákonem. Zastaveno bylo dne 12. 8. 2016, neboť policie uzavřela, že nedotknutelnost obydlí nebyla narušena, neboť uzavřená smlouva nebyla nájemní smlouva a stěžovatel nebyl nájemce, ale „osoba užívající prostory“, a jednání společnosti ani soudního vykonavatele nebylo svévolné, neboť jednali v souladu se zákonem. Rozhodnutí bylo potvrzeno vedoucím státním zástupcem, který upozornil, že stěžovatel v bytě neměl registrované trvalé bydliště. Státní policie iniciovala disciplinární řízení proti soudnímu vykonavateli, ministerstvo spravedlnosti však neshledalo žádný důvod pro vyvození jeho disciplinární odpovědnosti.

Proti jednání soudního vykonavatele podal stěžovatel stížnost dne 21. 12. 2012, soud však řízení ukončil, neboť stěžovatel neměl aktivní legitimaci k jejímu vznesení. Ta svědčila pouze dlužníku a výběřčímu dluhu. Soud dále uvedl, že od 8. 11. 2012 stěžovatel v bytě nebydlel a nebydlel zde ani dne 12. 12. 2012 během procesu ujmoutí se držby.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

46. Stěžovatel namítl, že byl nezákonně vystěhován ze svého obydlí. Donucovací orgány mu tím, že toto svévolné jednání umožnily, zabránily v užívání práva na rodinný a soukromý život

garantovaného čl. 8 Úmluvy, a soudní vykonavatel tím, že jeho domov otevřel a odňal jeho věci, toto právo porušil.

47. Soud ze své rozhodující pozice, při níž podřazuje okolnosti případu pod zákonná ustanovení, zhodnotil, že uvedená stížnost bude přezkoumána z pohledu práva na respektování obydlí, taktéž zaručeného podle čl. 8 Úmluvy, jež zní:

„1. Každý má právo na respektování svého rodinného a soukromého života, obydlí a korespondence.

Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

A. K přijatelnosti

48. Vláda vznesla tři důvody nepřijatelnosti. Namítla, že byt nemohl být považován za stěžovatelovo „obydlí“, stěžovatel nemohl tvrdit, že je „obětí“ ve smyslu čl. 34 Úmluvy, a nevyčerpal všechny dostupné vnitrostátní opravné prostředky.

1. Zda byl byt stěžovatelovým „obydlím“

49. Soud je toho mínění, že se otázka, zda byt představoval stěžovatelovo obydlí, vztahuje k použitelnosti čl. 8, a měla by tudíž být vyřešena ve stádiu přijatelnosti (viz rozsudek velkého senátu ze dne 25. 9. 2018, Denisov proti Ukrajině, č. 76639/11, bod 93).

a) Podání stran

50. Vláda uvedla, že byt nemohl být stěžovatelovým „obydlím“, neboť jeho oficiální trvalé bydliště bylo registrováno v jiné obci, a to včetně období, po něž byly v platnosti dohody o užívání bytu. Navíc období, po něž tyto dohody stěžovatele opravňovaly k užívání bytu, nepřekračovala jeden rok a deset měsíců. A konečně, stěžovatel již v bytě dne 12. 12. 2012, když došlo k údajnému porušení jeho práv, nebydlel.

51. Stěžovatel uvedl, že podle vnitrostátního práva byla skutečnost, že osoba bydlí na registrované adrese, pouze vyvratitelná domněnka. Ve skutečnosti v bytě bydlel od září 2009 do listopadu 2012, tedy déle než tři roky. Krom toho, že byla tato skutečnost prokázána rozličnými dokumenty předloženými Soudu a uznána vnitrostátními soudy, nebyla nikdy vládou zpochybněna. Důvodem, proč tam už nebydlel dne 12. 12. 2012, byla právě nezákonná jednání SIA Ektornet Residential Latvia, jejichž prostřednictvím byl z bytu vypuzen, tedy přesně ta porušení jeho práv, na něž si stěžuje.

b) Posouzení Soudem

52. Soud soustavně judikoval, že pojem „obydlí“ ve smyslu čl. 8 není omezen pouze na prostory, které jsou okupovány zákonně nebo které byly zákonně založeny. „Obydlí“ je autonomní pojem, který není závislý na zařazení podle vnitrostátního práva. Rozhodnutí, zda konkrétní prostory představují „obydlí“, jež požívá ochranu čl. 8 odst. 1 Úmluvy, závisí na skutkových okolnostech, konkrétně existenci dostatečného a nepřetržitého propojení s určitým místem (viz např. rozsudek velkého senátu ze dne 16. 6. 2015, Sargsyan proti Ázerbájdžánu, č. 40167/06, bod 253.; rozsudek ze dne 18. 11. 2004, Prokopovich proti Rusku, č. 58255/00, bod 36.). Soud proto považoval místo za „obydlí“, když zde stěžovatelé skutečně bydleli, přestože jejich registrovaná adresa byla jinde (viz Prokopovich, cit. výše, body 35.–34.; rozsudek ze dne 14. 3. 2017, Yevgeniy Zakharov proti Rusku, č.

66610/10, body 29.-32.), a v některých případech dokonce i když stěžovatelé na určitém místě nebydleli trvale nebo zde po nějakou dobu nebydleli (viz rozsudek ze dne 19. 9. 2006, McKay-Kopecka proti Polsku, č. 45320/99; rozsudek ze dne 15. 11. 2007, Khamidov proti Rusku, č. 72118/01, bod 127.; rozsudek ze dne 29. 5. 2012, Bjedov proti Chorvatsku, č. 42150/09, bod 58.; viz také Sargsyan, cit. výše, bod 254.).

53. Soud shledává, že ani při vnitrostátním řízení, ani před Soudem nebylo sporné, že stěžovatel skutečně v bytě bydlel, a nebylo taktéž naznačeno, že by měl jiný domov. Byt byl stěžovatelovým skutečným bydlištěm po více než tři roky, a to až do listopadu 2012, kdy mu byl do bytu odepřen přístup. Nebylo dále zpochybněno, že alespoň po určité období měl stěžovatel pro obývání bytu zákonný podklad a že v době zásahu bylo vnitrostátními soudy rozhodováno o jeho dalším oprávnění byt obývat. Na fakt, že stěžovatel byl z bytu vykázan – jeden z aspektů stížnosti před Soudem – se nelze odvolávat jako na argument, že byt tudíž přestal být jeho „obydlím“, neboť by tím ochrana proti svévolným zásahům ztrácela smysl. Absence registrace trvalého bydliště taktéž není dostatečná pro závěr, že stěžovatel na místě nezaložil své obydlí.

54. Stěžovatel měl tudíž natolik dostatečné a nepřetržité propojení s bytem, aby byl považován za jeho „obydlí“, a čl. 8 je použitelný na stížnost o jeho vystěhování.

2. Status oběti

a) Podání stran

55. Vláda uvedla, že se stěžovatel nemohl označovat za oběť ve smyslu čl. 34 Úmluvy. Zaprvé neměl po uplynutí dohod o užívání bytu dne 1. 7. 2011 žádné právo zde přebývat. Zadruhé si stěžovatel nesprávně vyložil, že byl dne 12. 12. 2012 vystěhován. Ujmutí se držby se netýkalo stěžovatele, neboť povinnost dlužníka – předchozího vlastníka bytu – vyklidit nemovitost nepokrývala vystěhování nájemce. Osoba může být z obytných prostor vystěhována pouze na základě soudního rozhodnutí, které vystěhování výslovně nařídilo. Žádné rozhodnutí nařizující vystěhování stěžovatele nebylo přijato, a proto nikdy nebyl vystěhován.

56. Stěžovatel oponoval, že měl právo v bytě přebývat, neboť měl na základě uzavřených smluv právo požadovat prodloužení nájmu. Navíc probíhala jednání, při nichž byl předložen návrh nájemní smlouvy. Avšak i kdyby mělo být jeho pobývání v bytě považováno za nezákonné podle vnitrostátního práva, nemělo by to žádné důsledky pro rozhodnutí o jeho statusu oběti. Není pochyb o tom, že byl stěžovatel sledem událostí, jež vedly k jeho vystěhování, osobně ovlivněn. Přístup vlády nezohlednil skutečné okolnosti případu, konkrétně, že byl vystěhován nezákonně a s využitím nátlakových prostředků.

b) Posouzení soudem

57. Soud poznamenává, že status oběti ve smyslu čl. 34 Úmluvy se vztahuje k otázce, zda byl stěžovatel přímo či nepřímo ovlivněn údajným porušením (viz např. rozsudek velkého senátu ze dne 7. 11. 2013, Vallianatos a ostatní proti Řecku, č. 29381/09 a 32684/09, bod 47.). V projednávaném případě není pochyb, že byl stěžovatel přímo ovlivněn tvrzenými porušeními, která jsou obsahem stížnosti. Námitky vlády o absenci stěžovatelova práva obývat byt nemají žádnou relevanci na rozhodnutí o jeho statusu oběti. Nicméně námitka, že stěžovatel ve skutečnosti nebyl vystěhován, se vztahuje k existenci zásahu a bude analyzována níže (viz bod 82.).

3. Nevyužití všech vnitrostátních opravných prostředků

a) Podání stran

i) Vláda

58. Vláda namítla, že stěžovatel nevyčerpal všechny dostupné vnitrostátní opravné prostředky a že měl: 1) pokračovat v občanskoprávním řízení proti vlastníkovi bytu až do poslední instance a 2) začít občanskoprávní řízení proti soudnímu vykonavateli.

59. Vzhledem k tomu, že nájemci nemají právo vznést stížnost proti ujmoutí se držby, měl stěžovatel usilovat o prodloužení své *de facto* držby vznesením nároku vůči SIA Ektornet Residential Latvia. Přestože toto řízení započal, svůj návrh později vzal zpět, a spor o jeho právo pobývat v bytě tudíž zůstal nevyřešený. Nápravu prostřednictvím trestního práva nelze považovat za vhodnější pro řešení stěžovatelových základních problémů, neboť to mohlo poskytnout pouze peněžitou a nepeněžitou náhradu, nikoli zajistit možnost pokračování v nájmu bytu.

60. Ve vztahu k tvrzením stěžovatele, že část jeho majetku byla poškozena nebo nebyla nikdy vrácena, vláda uvedla, že měl stěžovatel požadovat náhradu od soudního vykonavatele na základě oddílu 1635 a 1779 občanského zákona. Na podporu tohoto argumentu vláda prvně předložila dva rozsudky. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 12. 2014 (účinný od 23. 3. 2016, případ č. C04443711) se týkal částečně přiznaného nároku nájemkyně na náhradu škody, která namítala, že soudní vykonavatel, při ujmoutí se držby nezákonně odňal její movité věci. Rozsudek Krajského soudu v Rize ze dne 26. 9. 2016 (účinný od 27. 10. 2016, případ č. C04236114) se týkal zamítnutí nároku na náhradu škody vůči novému vlastníku a soudnímu vykonavateli ve vztahu k movitým věcem ponechaným v bytě po ujmoutí se držby. Vláda následně předložila další dva rozsudky přijaté ve starších případech proti soudním vykonavatelům ve vztahu ke škodě způsobené během výkonu jejich pravomoci nesouvisející s ujmoutím se držby.

ii) Stěžovatel

61. Stěžovatel oponoval, že využil všechny dostupné vnitrostátní opravné prostředky, neboť začal tři samostatná řízení. Zaprvé se pokusil vznést stížnost vůči chování soudního vykonavatele při vynucování ujmoutí se držby novým majitelem. Stížnost byla zamítnuta konečným rozhodnutím na základě skutečnosti, že stěžovatel jako nájemce neměl aktivní legitimaci vznést takovou stížnost.

62. Zadruhé v občanskoprávním řízení o uznání jeho nájemního vztahu svůj nárok vzal zpět, protože SIA Ektornet Residential Latvia byla v řízení nahrazena nabyvatelem bytu v dobré víře. Vzhledem k tomu, že jeho práva byla mimo jiné narušena SIA Ektornet Residential Latvia, měl stěžovatel za to, že účinnější nápravu získá v paralelně probíhajícím trestním řízení. Ve vztahu k této třetí cestě byly všechny možnosti vyčerpány a proti rozhodnutí ukončující trestní řízení již nebylo možné podat opravný prostředek. Když stěžovatel prošel trestním řízením, nelze po něm pro účely vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy vyžadovat, aby využil obě možnosti zároveň.

63. Co se týče možnosti podání žaloby na soudního vykonavatele, příklady předložené vládou jsou z období více než roku a půl poté, co podal svoji stížnost k Soudu. Navíc neukazují, že je takový postup zavedený, zvláště když nárok v druhém případě byl zamítnut.

b) Posouzení soudem

64. Soud zdůrazňuje, že pravidlo vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy vyžaduje, aby měl stěžovatel běžné opravné prostředky, které jsou dostupné a dostatečné pro nápravu tvrzeného porušení (viz např. rozsudek ze dne 16. 9. 1996, Akdivar a ostatní proti Turecku, bod 66.).

65. Soud shledává, že projednávaná věc se týká námítky, že stěžovatel byl svévolně vystěhován bez zákonného příkazu k vystěhování, a nikoli otázek, zda byl stěžovatel „nájemce“ ve smyslu lotyšského práva a zda měl na tomto základě právo nastěhovat se zpět do bytu, které byly předmětem

občanskoprávního řízení týkajícího se uznání nájemního vztahu a obnovení jeho *de facto* držby. Jádrem stěžovatelovy stížnosti předložené Soudu tudíž je, že byl vystěhován, aniž by jeho právo bydlet v bytě - či jeho absence - bylo prvně posouzeno vnitrostátními soudy. Následné posouzení, zda měl stěžovatel právo v bytě bydlet, by tudíž nevyřešilo podstatně odlišnou právní otázku, tedy že byl vystěhován svévolně a v rozporu s právem na respektování jeho obydlí (jak bylo poznamenáno také Soudem pro distrikt Kurzeme v Rize, viz bod 28.). Zejména závěr, že v konkrétním okamžiku vystěhování stěžovatel byl či nebyl nájemcem, by neměl žádné důsledky pro rozhodnutí otázky, zda bylo jeho vystěhování v souladu s požadavky, jež klade vnitrostátní právo na vystěhování nájemce z obytných prostor (viz bod 32.). Krom toho v případech nezákonného vstupu a znemožnění užívání obydlí pouhé obnovení práva místo užívat není dostatečné pro obnovení práva na respektování obydlí a rodinného a soukromého života (srov. rozsudek ze dne 22. 2. 2005, Novoseletskiy proti Ukrajině, č. 47148/99, bod 78.). V souladu s tím nemohlo občanskoprávní řízení započaté stěžovatelem poskytnout nápravu ve vztahu k porušením tvrzeným před Soudem, a nemusel v něm tudíž pokračovat pro účely vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy ve vztahu k jeho stížnosti podle čl. 8.

66. Co se týče jeho možnosti podat žalobu na náhradu škody vůči soudnímu vykonavateli, shledává Soud, že argumenty vznesené vládou, stejně jako jí poskytnuté příklady judikatury, se vztahují výhradně ke škodě způsobené na movitém majetku (viz bod 60. výše). Žádný z těchto případů se nevěnoval žalobě, podle níž soudní vykonavatel při výkonu příkazu k ujmoutí se držby nezákonně vystěhoval nájemce nebo osobu, která zde bydlela, čímž porušil její právo na respektování obydlí. Vláda také ani nenaznačila, že by taková žaloba mohla být podána. Zároveň bylo jasně prokázáno, že nájemci nemají aktivní legitimaci k podání stížnosti proti jednání soudních vykonavatelů při výkonu ujmoutí se držby novým majitelem - činnost, která je mířena vůči předcházejícímu vlastníku nemovitosti (viz body 24. a 36.). Vzhledem k tomu Soud uzavírá, že žaloba vůči soudnímu vykonavateli na náhradu škody způsobenou na stěžovatelově movitému majetku by nevyřešila porušení práva na respektování jeho obydlí tvrzené před Soudem a vláda nepředstavila žádný občanskoprávní prostředek nápravy, který by takovou stížnost vyřešil.

4. Závěr

67. Z důvodů vyložených výše Soud odmítá námitky vlády ve vztahu k použití opravných prostředků, na něž odkazovala. Nadto Soud uvádí, že tato stížnost není zjevně neopodstatněná a není nepřijatelná ani z jiného důvodu uvedeného v čl. 35 Úmluvy. Musí být proto prohlášena za přijatelnou.

B. K věci samé

1. Stěžovatel

68. Stěžovatel uvedl, že nepochybně došlo k zásahu do jeho práva na respektování jeho obydlí. V létě roku 2012 byla nezákonně odpojena dodávka elektřiny a vody do bytu. Ve dnech 8. a 9. 11. 2012 zástupci společnosti SIA Ektornet Residential Latvia násilně vstoupili do bytu, vyměnili zámek a nařídili ozbrojené ostraze, aby stěžovateli zabránila ve vstupu do jeho obydlí. Dne 12. 12. 2012 soudní vykonavatel násilně vykonal příkaz k ujmoutí se držby novým vlastníkem a převedl movitý majetek stěžovatele správci. Stěžovatel byl v důsledku toho vystěhován ze svého obydlí bez platného příkazu k vystěhování. Ztratil tím svůj domov, což je nejextrémnější forma zásahu do práva na respektování obydlí.

69. Vystěhování nebylo v souladu se zákonem, neboť oddíl 28 zákona o nájmu obytných prostor bezpodmínečně prikazoval, že vystěhování mohlo být provedeno pouze na základě platného příkazu k vystěhování, dokonce i když byly obytné prostory obývány nezákonně. Proto i když bylo ujmoutí se

držby vykonáno v souladu se zákonem, výsledné vystěhování stěžovatele bylo nezákonné. Policie neučinila žádné kroky a umožnila, aby k tomuto porušení lidských práv došlo. Navíc ještě při vykonávání násilného vstupu do bytu soudnímu vykonavateli asistovala. Stěžovatel nesouhlasil s tvrzením vlády, že soudní vykonavatel neměl žádné informace o tom, že by mohla v bytě bydlet jakákoli osoba vyjma dlužníka. Tvrzené pokusy soudního vykonavatele získat tuto informaci byly jenom formálními kontrolami s cílem dodat věrohodnost přetvářce, že byt nebyl obývaný. Ve skutečnosti mohl soudní vykonavatel informaci o skutečné obsazenosti bytu získat jednoduše od SIA Ektornet Residential Latvia.

70. Zásah podle všeho sledoval legitimní cíl, a to zabezpečit práva dalším jednotlivcům, konkrétně právo SIA Ektornet Residential Latvia na pokojné užívání svého majetku. Nebyl však nezbytný v demokratické společnosti, neboť mu chyběl požadovaný stupeň proporcionality. Lotyšské úřady v civilním i trestním řízení své posouzení omezily na právo stěžovatele byt obývat, a nevěnovaly se tudíž zákonnosti, přiměřenosti a odůvodněnosti jeho vystěhování. Stěžovatel proto neměl k dispozici vhodné procesní záruky.

2. Vláda

71. Vláda uvedla, že se případ netýká žádného jednání na straně státu, které by mohlo být považováno za zásah do práv stěžovatele. Stěžovatel si zjevně nesprávně vyložil koncept postupu ujmoutí se držby, který byl proveden, aby mohl nový vlastník vykonávat svoji faktickou kontrolu nad vlastnictvím. Ujmutí se držby je závazné pro nového vlastníka (výběřčí dluhu) a předchozího vlastníka (dlužníka), a nikoli pro jinou osobu, která nebyla stranou exekučního příkazu. Stěžovatel nikdy nebyl z bytu vystěhován, neboť takové rozhodnutí ani rozsudek nebylo ve vztahu k němu vydáno.

72. Soudní vykonavatel se pokusil získat před ujmoutím se držby všechny důležité informace – zkontroloval, jestli si někdo registroval v bytě trvalý pobyt nebo uzavřel či registroval nějaké smlouvy ve vztahu k tomuto bytu, a poslal oznámení o ujmoutí se držby na adresu předmětné nemovitosti. Žádné informace, které měl soudní vykonavatel k dispozici, nenaznačovaly, že by jakákoli osoba vyjma dlužníka byt obývala během ujmoutí se držby. S ohledem na právní rámec upravující proces ujmoutí se držby splnil stát svoji povinnost dosáhnout spravedlivé rovnováhy mezi dotčenými zájmy.

73. Vnitrostátní právní řád také obsahoval komplexní a dostatečné záruky, které zajišťovaly právo stěžovatele na respektování obydlí. Zaprvé soudní vykonavatelé nenesli žádnou odpovědnost za zákonnost smluvního vztahu mezi novým vlastníkem a nájemcem a jakékoli spory z toho vyplývající musejí být řešeny v občanskoprávním řízení. Stěžovatel takové řízení zahájil, ale vzal svůj návrh zpět, aniž by byl spor o jeho právech nájemce vyřešen. Zadruhé bylo započato trestní řízení k posouzení, zda došlo ke svévoli či porušení nedotknutelnosti obydlí a bylo prokázáno, že stěžovatel neměl žádné právo byt obývat, a tudíž jednání SIA Ektornet Residential Latvia a soudního vykonavatele nebylo nezákonné. Zatřetí bylo jednání soudního vykonavatele přezkoumáno v kárném řízení a ministerstvo spravedlnosti neshledalo žádné okolnosti, které by vyžadovaly vyvození disciplinární odpovědnosti.

3. Soud

a) Tvrzení nedodržení pozitivních závazků chránit stěžovatele před jednáním nového vlastníka

74. Soud zdůrazňuje, že přestože je čl. 8 primárně určen k ochraně jednotlivce proti svévolnému zásahu ze strany orgánů veřejné moci, může od těchto orgánů vyžadovat také přijetí opatření pro zabezpečení práv dokonce i v oblasti vztahů mezi jednotlivci (viz Novoseletskiy, cit. výše, bod 68.;

rozsudek ze dne 12. 7. 2005, Moldovan a ostatní proti Rumunsku, č. 41138/98 a 64320/01, bod 93.; rozsudek ze dne 14. 10. 2021, Kapa a ostatní proti Polsku, č. 75031/13 a 3 další, bod 150.). Použitelné zásady ve vztahu k posouzení pozitivních a negativních závazků státu jsou v podstatě podobné a vyžadují určení, zda bylo dosaženo spravedlivé rovnováhy mezi proti sobě stojícími zájmy jednotlivce a komunity jako celku (viz rozsudek velkého senátu ze dne 8. 7. 2003, Hatton a ostatní proti Spojenému království, č. 36022/97, bod 98.; rozsudek ze dne 13. 11. 2012, Lăcătuș a ostatní proti Rumunsku, č. 12694/04, bod 84.; rozsudek ze dne Burlya a další proti Ukrajině, č. 3289/10, body 162. a 169.-70., 6. 11. 2018).

75. Při řešení stížností na ničení obydlí již Soud judikoval, že souhlas nebo shovívavost úřadů smluvního státu vůči jednání soukromých osob, která porušují práva ostatních jednotlivců garantovaná Úmluvou v rámci jeho jurisdikce, může vyvolat odpovědnost státu podle Úmluvy (viz Moldovan a ostatní, bod 94.; Lăcătuș a ostatní, bod 83., obojí cit. výše). Taktéž, když police nezasáhla a nepřijala vhodná opatření k ukončení porušování práva na respektování stěžovatelova obydlí třetími stranami, nevynaložila podle Soudu úsilí, které lze běžně od příslušných úřadů očekávat, což vedlo k závěru o porušení čl. 8 (viz rozsudek ze dne 20. 4. 2004, Surugiu proti Rumunsku, č. 48995/99, body 60.-68.). Při posuzování, zda stát dodržel své pozitivní závazky, Soud bere v úvahu také otázku účinnosti trestního vyšetřování (viz Burlya a ostatní, cit. výše, body 161. a 169.-70.).

76. Z judikatury Soudu vyplývá, že za určitých okolností mají státy pozitivní povinnost přijmout vhodná opatření na pomoc jednotlivci, který ji vyhledal, neboť čelil útoku soukromé osoby na jeho právo na respektování obydlí. Takovou povinnost je nutné považovat za aktivovanou, zvláště když někdo zavolá policii, aby ho chránila proti osobám, které se ho snaží násilím vystěhovat, aniž by k tomu měly jakékoli zákonné oprávnění. Státům je dán široký prostor pro uvážení stran opatření, která ve vztahu k výše uvedenému zvolí, pokud budou účinná pro ochranu práva na respektování obydlí.

77. V projednávaném případě SIA Ektornet Residential Latvia, soukromý subjekt, který byt vlastnil, jednající z vlastního popudu a bez jakéhokoli rozhodnutí orgánu veřejné moci, který by ho k tomu zmocňoval, násilím otevřel dveře do stěžovatelova obydlí, vyměnil zámek a použil ozbrojenou ostrahu, aby stěžovateli zabránil v dalším přístupu do obydlí. Stěžovatel mnohokrát volal policii. Ta přijela a místo ohledala, přičemž měla zjevně zjistit, že stěžovatel se vši pravděpodobností v předmětném bytě bydlel, a tudíž si byla dobře vědoma průběhu celé situace. Soud má za to, že za těchto okolností byl aktivován pozitivní závazek žalovaného státu zajistit účinnou ochranu stěžovatelova práva na respektování jeho obydlí. Přesto policie nezasáhla s odkazem na probíhající soukromý spor (viz bod 10.) nebo tvrzení předchozího vlastníka, že byt nebyl pronajatý (viz bod 12.).

78. Jak již bylo uvedeno výše, ochrana práva na respektování obydlí není omezena na prostory, které jsou obývány zákonně (viz bod 52. výše a zde citované odkazy). Taktéž podle vnitrostátního práva, jak bylo zdůrazněno vnitrostátními úřady, včetně policie a vlády, nemůže být nikdo vystěhován bez platného příkazu k vystěhování, přičemž tento požadavek platí rovnocenně i pro osoby obývající obytné prostory svévolně (viz body 10., 30.-32., 39.-41. a 55. výše). Městská policie tuto skutečnost dokonce vysvětlila zástupcům SIA Ektornet Residential Latvia, aniž by učinila jakékoli další kroky (viz bod 10.). Nebyl totiž shledán žádný náznak toho, že by jim policie nařídila, aby přestali omezovat přístup stěžovatele do bytu nebo je varovala před potenciální trestní odpovědností za porušování nedotknutelnosti obydlí. Namísto toho byl stěžovatel poučen o možnosti podat stížnost na policejní stanici (viz body 10.-11.). Vzhledem k požadavku vnitrostátního práva, že vystěhování lze provést pouze na základě soudního příkazu, mělo být vnitrostátním orgánům zřejmé, že nikoho nelze násilím vypudit z jeho obydlí s poukazem na existenci právního sporu, ani je samé zbavit odpovědnosti za to, že nekonaly v případě zásahu třetích osob do práva garantovaného čl. 8 (srov. Surugiu, cit. výše, bod 63.).

79. Krom toho policie nepřijala žádné praktické kroky ani v dalším stádiu sporu - navzdory prosbám stěžovatele - přestože mu byl permanentně zablokován vstup do obydlí, a to ani po zahájení trestního řízení (viz body 13. a 19.). Policie tudíž nepřijala žádná opatření v situaci, kdy byl stěžovateli ozbrojenou ostrahou bez právního základu podle vnitrostátního práva odepřen přístup do jeho obydlí (viz body 28., 30.-32.). Soud má za to, že tato nečinnost nejenže nedokázala zabránit dalšímu nezákonnému jednání soukromého subjektu, ale dokonce jej takto nepřímou podporila. Soud v této souvislosti poukazuje také na zjištění ombudsmana, že taková pasivita ze strany policie byla v dané době běžnou praxí. Až později došlo k vývoji směrnic vyžadujících, aby policie zaručila veřejný pořádek vzhledem k nezákonnému jednání vlastníků nemovitostí a zajistila nájemcům přístup k jejich obydlím (viz body 42.-44.).

80. Soud zdůrazňuje, že volba prostředků, jimiž stát zajistí dodržení pozitivních závazků, spadá do jeho prostoru pro uvážení. Judikatura Soudu nenaznačuje, že povinnost učinit opatření určené k zabezpečení práva na respektování obydlí v oblasti vztahů mezi jednotlivci nezbytně vyžaduje přijetí prostředku trestního práva (viz Moldovan a ostatní, cit. výše, bod 96.). Nicméně v projednávaném případě bylo trestní vyšetřování provedeno mimo jiné k určení, zda byl spáchán trestný čin porušení nedotknutelnosti obydlí. Toto vyšetřování bylo ve své relevantní části zastaveno se závěrem, že stěžovatel nebyl nájemcem bytu, ale spíše „osobou užívající prostory“ s ohledem na jazyk použitý ve smlouvě a skutečnost, že zde neměl registrované trvalé bydliště (viz bod 21.). Rozhodnutí neobsahovala žádný rozbor toho, zda stěžovatel skutečně v bytě bydlel a zda bylo možné byt považovat za jeho „obydlí“, a tedy předmět hodný ochrany jeho nedotknutelnosti (srov. body 52. - 53. výše). Vzhledem k tomu, že právo stěžovatele na jeho obydlí nebylo považováno za aktivní, zákonnost jednání SIA Ektornet Residential Latvia při násilném vypuzení stěžovatele z jeho obydlí nebyla posuzována. Trestní vyšetřování proto neanalyzovalo všechny relevantní okolnosti případu, a bylo tudíž ve svém dosahu příliš omezené a fakticky neposkytovalo žádnou ochranu za situace, kdy byla nájemní práva ve vztahu k něčímu obydlí sporná.

81. S ohledem na předešlé Soud nemůže uzavřít, že orgány veřejné moci přijaly vhodná opatření k zajištění práva stěžovatele na respektování jeho obydlí, a to navzdory jeho prosbám, aby jej ochránily před osobami, které se jej pokoušejí násilím vystěhovat, aniž by k tomu měly jakékoli zákonné oprávnění. Došlo proto k porušení čl. 8 Úmluvy.

b) Tvrze nezákonné vystěhování soudním vykonavatelem z obydlí

82. Strany jsou ve sporu ohledně toho, zda okolnosti případu naplňovaly vystěhování stěžovatele. Vláda trvá na tom, že žádný příkaz k vystěhování nebyl vydán a proces ujmoutí se držby neměl žádný vliv na práva stěžovatele. Soud však shledává, že během procesu ujmoutí se držby provedl soudní vykonavatel násilný vstup, vyměnil zámek u dveří a odstranil stěžovatelovy věci. Toto jednání stěžovateli fakticky zabránilo v dalším přístupu do bytu. Krom toho vláda ani nenaznačila, že by stěžovatel mohl pokračovat v pobývání v bytě po událostech dne 12. 12. 2012. Oproti názoru vlády, skutečnost, že tyto kroky byly učiněny bez příkazu k vystěhování, zjevně nemůže být podkladem pro závěr, že nedošlo k zásahu.

83. Soud bere na vědomí tvrzení vlády, podle něhož si soudní vykonavatel ověřil dostupná data a žádné informace, které měl k dispozici, nenaznačovaly, že by kdokoli jiný, než dlužník v bytě pobýval. Soud však nepovažuje za pravděpodobné, že by soudní vykonavatel skutečně nevěděl jednak o tom, že stěžovatel v bytě bydlel, a jednak o probíhajícím sporu stran jeho nájemních práv. V této souvislosti Soud poukazuje na povinnost soudního vykonavatele ověřit při vykonávání soudního příkazu relevantní skutečnosti - vyjednávání a následný konflikt mezi novým vlastníkem a stěžovatelem a probíhající občanskoprávní a trestní řízení (viz body 9. a 19.). Stěžovatel se navíc ukázal v bytě během procesu ujmoutí se držby a uvedl, že je jeho nájemce. Ani tato skutečnost nevedla soudního vykonavatele k pozastavení vymáhacího procesu nebo k tomu, aby situaci jinak

znovu zvažil (viz bod 16.). Krom toho materiály poskytnuté Soudu ukazují, že policie soudního vykonavatele také o probíhajícím trestním řízení informovala (viz body 15. a 22.). Soudní vykonavatel nicméně pokračoval v nuceném výkonu, který představoval vystěhování stěžovatele, což vyústilo ve ztrátu jeho domova, tedy nejextrémnější formu zásahu do práva na respektování domova (srov. Prokopovich, cit. výše, body 41.-42., viz také rozsudek ze dne 13. 5. 2008, McCann proti Spojenému království, č. 19009/04, bod 50.).

84. Přestože je Soud primárně povoláván k přezkoumání, zda byl zásah do práva na respektování něčího obydlí nezbytný v demokratické společnosti (pro zásady týkající se takového hodnocení viz rozsudek ze dne 27. 5. 2004, Connors proti Spojenému království, č. 66746/01, body 81.-84.), zároveň bylo jasně stanoveno, že takový zásah bude porušovat čl. 8, pokud nemůže být zdůvodněn tím, že je „v souladu se zákonem“ (viz rozsudek velkého senátu ze dne 18. 1. 2001, Chapman proti Spojenému království, č. 27238/95, bod 78.). Toto kritérium vyžaduje, aby zpochybné opatření mělo nějaký základ ve vnitrostátním právu, odkazuje také na kvalitu příslušného zákona, požaduje tedy, aby byl dotčené osobě přístupný a důsledky tohoto zákona jí byly předvídatelné (viz rozsudek velkého senátu ze dne 9. 10. 2003 Slivenko a ostatní proti Lotyšsku, č. 48321/99, bod 100.).

85. Nicméně vláda nepředložila žádný právní základ pro zásah do práva stěžovatele na jeho obydlí a namísto toho argumentovala, že proces ujmoutí se držby by neměl mít dopad na nájemce. Vnitrostátní právo a materiály dostupné Soudu prokazují, že vyklizení nájemců – dokonce i když je jejich nájemní vztah sporný – a jejich věcí během procesu ujmoutí se držby, není v souladu s lotyšským právem, které bezpodmínečně ukládalo, že osoba mohla být vystěhována pouze na základě soudního rozhodnutí příkazujícího její vystěhování. V souladu s oddílem 44 zákona o nájmu obytných prostor tento požadavek platil rovnocenně i v situacích, kdy byly obytné prostory obývány svévolně, tedy bez platné nájemní smlouvy (viz body 30.-32., 39.-41. a 55. výše).

86. Projednávaný případ je nutné odlišit od těch, kdy bylo vystěhování založeno na příkazu k držbě (viz např. McCann, cit. výše, bod 48.; rozsudek ze dne 15. 1. 2009, Čosić proti Chorvatsku, č. 28261/06, bod 19.). V projednávaném případě se týkal příkaz k ujmoutí se držby pouze vztahu mezi předchozím vlastníkem a tím novým, zatímco právo stěžovatele v bytě bydlet nemělo žádný význam. Přestože vláda tvrdila, že soudní vykonavatel nenesl žádnou odpovědnost za zákonnost nájemního vztahu a jakékoli spory s tím související musely být řešeny v občanskoprávním řízení, Soud shledává, že vyklizením stěžovatele a jeho věcí z bytu, se soudní vykonavatel do nájemního sporu přímo zapojil. Navíc jednal ve prospěch zájmů vlastníka nemovitosti, aniž by byla fakta případu posouzena soudem.

87. Pokud jde o argumentaci vlády, že stěžovatel mohl usilovat o obnovení svého fyzického držení bytu v rámci občanskoprávního řízení, Soud shledává, že postup, v rámci něhož se nájemce snaží o následné určení, že měl právo obývat obydlí, z něhož již byl vypuzen, nelze považovat za adekvátní procesní záruku schopnou zabránit neoprávněnému zásahu do práva na respektování obydlí. Klade to nepřiměřenou zátěž na nájemce, kteří jsou nuceni bránit svá práva prostřednictvím občanskoprávního sporu poté, co už ztratili svůj domov. Ať už by byl stěžovatel ve své argumentaci úspěšný či ne, zjevně mezi ním a novým vlastníkem bytu existoval právní spor (srov. Connors, cit. výše, bod 92.), a vnitrostátní právo vyžadovalo, aby byly takové spory před vystěhováním rozhodnuty soudem. Soud upozorňuje, že v projednávaném případě není rozhodující otázkou, zda byl stěžovatel vystěhován, přestože měl právo byt obývat – otázka, na niž se soustředila vláda – ale spíše, že byl vystěhován, aniž by bylo jeho právo byt obývat (či jeho absence) prvně posouzeno soudem, tedy v rozporu s požadavky vnitrostátního práva.

88. V tomto ohledu by měl být projednávaný případ také odlišen od případů Vrzić proti Chorvatsku (rozsudek ze dne 12. 7. 2016, č. 43777/13) a F. J. M. Proti Spojenému království (rozsudek ze dne 6. 11. 2018, č. 76202/16), v nichž Soud přezkoumával vyklizení nařízená soudem a vyjasnil, že Úmluva nevyžaduje, aby nájemci měli právo požadovat přezkoumání přiměřenosti, když o zajištění držby žádali

vlastníci nemovitosti ze soukromého sektoru. Projednávaný případ se naopak týká stěžovatelovy stížnosti, že byl vystěhován, aniž by byla zákonnost tohoto zásahu přezkoumána, a nadto za situace, kdy byl požadavek na předchozí soudní rozhodnutí výslovně stanoven ve vnitrostátním právu (viz bod 32.).

89. Soud dále zdůrazňuje důležitost procesních záruk pro rozhodování, zda žalovaný stát při stanovování regulatorního rámce nepřekročil meze svého prostoru pro volné uvážení. Především Soud zkoumá, zda rozhodovací proces vedoucí k opatřením zasahujícím do práva na respektování něčího domova byl spravedlivý a takový, aby poskytl patřičný respekt zájmům chráněným jednotlivci článkem 8 (viz Connors, cit. výše, bod 83.). Lotyšský regulatorní rámec poskytoval určité procesní záruky, zejména výše zmíněný bezpodmínečný požadavek, že vystěhování mohlo být provedeno pouze na základě soudního příkazu. Krom toho měla také přítomnost policie během procesu ujmoutí se držby zabránit svévolným zásahům. V projednávaném případě však byly tyto procesní záruky fakticky učiněny nefunkčními, neboť se jimi vnitrostátní úřady neřídily. Pravidla vytvořená k ochraně zaručených práv svému účelu nikterak neslouží, pokud nejsou řádně vynučována (srov. rozsudek ze dne 20. 5. 2010, Oluić proti Chorvatsku, č. 61260/08, bod 63.). Mimoto nelze samotnou existenci regulatorního rámce pro disciplinární a trestnou odpovědnost považovat za procesní záruku schopnou zabránit neoprávněným zásahům nebo zajistit, aby byl v procesu vedoucím k zasahujícím opatřením poskytnut náležitý respekt zájmům chráněným Úmluvou.

90. V souladu s tím Soud uzavírá, že zásah do stěžovatelových práv vedoucí k jeho vystěhování během procesu ujmoutí se držby neměl žádný právní základ a procesní záruky poskytnuté podle vnitrostátního práva tomuto svévolnému zásahu nezabránily. Došlo tedy k porušení čl. 8 Úmluvy.

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 13 ÚMLUVY ve spojení s článkem 8

91. Stěžovatel namítl, že neměl dostupný žádný účinný opravný prostředek ve vztahu k zásahu do jeho práva na obydlí ve smyslu čl. 13 Úmluvy, jenž zní:

„Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné opravné prostředky před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.“

A. K přijatelnosti

92. Vláda uvedla, že vzhledem k absenci stěžovatelova odůvodněného nároku podle čl. 8 nemohla jeho stížnost spadat pod čl. 13, nebo že je zjevně neopodstatněná.

93. Stěžovatel proti tomuto argumentu vznesl námitku.

94. Ve světle shora uvedených zjištění porušení čl. 8 (viz body 81. a 90. výše) Soud shledává stížnost stěžovatele obhajitelnou. Poznámává dále, že stížnost není zjevně neopodstatněná a není nepřijatelná ani z jiného důvodu uvedeného v čl. 35 Úmluvy. Musí být proto prohlášena za přijatelnou.

B. K věci samé

95. Stěžovatel namítl, že neměl dostupný žádný účinný opravný prostředek, který by vyřešil jeho stížnosti o zásahu do jeho práva na respektování obydlí garantovaného čl. 8 Úmluvy.

96. Vláda další argumentaci nevznesla.

97. Soud opakuje, že čl. 13 Úmluvy garantuje dostupnost opravného prostředku na vnitrostátní úrovni pro vymáhání podstaty práv a svobod zaručených Úmluvou umožňujícího příslušnému

vnitrostátnímu orgánu, aby se jednak vypořádal s „obhajitelnou stížností“ a jednak poskytl vhodnou náhradu. Vnitrostátní opravný prostředek musí být „účinný“ v praxi stejně jako v zákoně (viz např. rozsudek ze dne 20. 12. 2016, Lindstrand Partners Advokatbyrå AB proti Švédsku, č. 18700/09, bod 117.). Požadavek účinnosti znamená, že opravný prostředek je dostupný, poskytuje přiměřené vyhlídky na úspěch a je schopný buďto zabránit tvrzenému porušení či jeho pokračování, nebo poskytuje dostatečnou nápravu za jakékoli porušení, ke kterému již došlo (viz např. rozsudek ze dne 18. 9. 2014, Avanesyan proti Rusku, č. 41152/06, bod 27.).

98. Předně Soud poznamenává, že podle vnitrostátního práva neměl stěžovatel aktivní legitimaci pro podání stížnosti proti soudnímu vykonavateli, neboť nebyl ani výběřčím dluhu, ani dlužníkem ve vztahu k výkonu příkazu k ujmoutí se držby (viz body 24. a 36.). Tento přístup vnitrostátního práva nebere v úvahu dopad, jaký mohou mít svévolné kroky soudního vykonavatele během ujmoutí se držby na nájemce nemovitosti. Když bylo mu zabráněno v podání stížnosti, že soudní vykonavatel překročil zákonné hranice procesu ujmoutí se držby a porušil jeho právo na respektování obydlí, byl stěžovatel zbaven možnosti nechat zákonnost jednání soudního vykonavatele rychle soudně přezkoumat ve stádiu, kdy ještě mohlo být dosaženo příznivého výsledku, který by zahrnoval obnovení jeho práva na obývání jeho obydlí.

99. Pokud jde o dostupnost jiných občanskoprávních opravných prostředků, vláda nenavrhla, že stěžovatel mohl podat žalobu kvůli svévolnému zásahu do jeho práva na respektování obydlí buďto proti novému vlastníku, nebo proti soudnímu vykonavateli. Jak již bylo poznamenáno výše, žaloby na uznání nájemního vztahu, obnovení jeho fyzické držby nebo náhradu škody způsobenou odnětím jeho věcí, nemohly vyřešit jeho tvrzení, že byl zbaven přístupu ke svému obydlí a vystěhován z něj, aniž by bylo jeho právo obydlí obývat prvně rozhodnuto soudem (viz body 65.-66. výše). Vnitrostátní soudy zabývající se stěžovatelovým občanskoprávním nárokem také ve vztahu k potenciálním porušením nedotknutelnosti obydlí považovaly trestní řízení za nejvhodnější prostředek nápravy, o něž by měl stěžovatel usilovat, a spojovaly možnost vznesení občanskoprávního nároku se shledáním viny v trestněprávním řízení (viz bod 28.). Soud proto nemá žádný důvod pro závěr, že stěžovateli byl dostupný občanskoprávní opravný prostředek na ochranu jeho práv zaručených mu Úmluvou. Navíc Soud poukazuje na zjištění ombudsmana stran neúčinnosti občanskoprávního opravného prostředku při řešení sporů týkajících se nájmu (viz body 43. a 45.).

100. Konečně byl dostupný také opravný prostředek trestního práva. Trestní řízení zkoumalo, zda došlo k porušení stěžovatelova práva na respektování obydlí ve vztahu k jednání jednak soukromých osob a jednak soudního vykonavatele. Avšak, jak bylo uzavřeno shora, ve vztahu k pozitivnímu závazku státu pomáhat stěžovateli proti jednání soukromých osob usilujících o zbavení ho obydlí bylo trestní řízení příliš omezené ve svém dosahu a za situace, kdy byla jeho nájemní práva sporná, neposkytlo žádnou účinnou ochranu (viz bod 80. výše). Obdobně ve vztahu k jednání soudního vykonavatele bylo hodnocení vyšetřování omezeno pouze na zákonnost procesu ujmoutí se držby, aniž byla zvažována zákonnost jeho jednání vůči stěžovateli jako osobě, která zde bydlela. Navíc byla samotná skutečnost, že stěžovatel byl násilím vypuzen ze svého domova vlastníkem bytu, použita proti němu, neboť byla vzata v úvahu pro závěr, že v době, kdy soudní vykonavatel provedl ujmoutí se držby, již byt nebyl používán jako obydlí (viz bod 21.).

101. Trestní řízení proto, jak ve vztahu k jednání soukromých osob, tak k jednání soudního vykonavatele, neposkytlo účinnou ochranu právům stěžovatele. Soud má za to, že stěžovateli nelze vyčítat, že pro účely posouzení šestiměsíční lhůty využil tento opravný prostředek, neboť vnitrostátní právo a jeho výklad učiněný vnitrostátními orgány ukazovaly, že tento opravný prostředek poskytoval rozumnou šanci na úspěch (viz body 28., 30. a 37.). Nicméně vzhledem k přístupu vnitrostátních úřadů k stěžovatelově případu to nezabránilo tvrzenému porušení nebo jeho pokračování a neposkytlo mu ani nápravu. Primárně v důsledku probíhajícího občanskoprávního sporu o nájemní vztah mezi vlastníkem bytu a stěžovatelem. Navíc Soud bere na vědomí zjištění ombudsmana o

omezené účinnosti tohoto opravného prostředku v jiných situacích (viz body 42. - 44.).

102. Vzhledem k výše uvedenému Soud uzavírá, že stěžovatel neměl žádný účinný opravný prostředek pro jeho stížnost ohledně zásahu do jeho práva na respektování obydlí. Došlo tudíž k porušení čl. 13 Úmluvy ve spojení s čl. 8.

III. Použití čl. 41 Úmluvy

(...)

VÝROK

Z těchto důvodů Soud

1. *Prohlašuje* většinou stížnost za přijatelnou;
2. *Rozhoduje* šesti hlasy proti jednomu, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy;
3. *Rozhoduje* šesti hlasy proti jednomu, že došlo k porušení čl. 13 Úmluvy ve spojení s čl. 8 Úmluvy;

(...)

NESOUHLASNÉ STANOVISKO Soudkyně Síoifry O'Leary

Pozn. Doslovný překlad poskytujeme až od bodu 19., neboť v předcházejících bodech soudkyně poskytuje přehled skutkových okolností a vnitrostátního práva.

IV. Požadavek na vyčerpání

19. Základní vlastností mechanismu ochrany zavedeného Úmluvou je, že je podpůrný k národním systémům ochraňujícím lidská práva. Soud by neměl přebírat roli smluvních států, jejichž odpovědností je zajišťovat, aby zde zakotvená základní práva a svobody byly respektovány a ochraňovány na vnitrostátní úrovni.

20. Pravidlo vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků je založeno na předpokladu - odraženém v čl. 13 Úmluvy, s nímž má úzkou souvislost - že ve vztahu k tvrzenému porušení je dostupný účinný opravný prostředek. Jedná se o nepostradatelnou součást fungování systému ochrany Úmluvy (viz předběžnou námitku v rozsudku velkého senátu ze dne 25. 3. 2014, Vučković a ostatní proti Srbsku, č. 17153/11 a 29 dalších, body 69.-77., jenž obsahuje přehled shora uvedených obecných zásad a těch na ně navazujících).

21. Státy se nemusejí za své jednání zodpovídat mezinárodnímu orgánu, dokud neměly příležitost situaci napravit prostřednictvím svého vlastního právního systému. Ten, kdo si přeje vyvolat dohledovou pravomoc Soudu ve stížnostech proti státu, je tudíž povinen prvně použít opravné prostředky, které mu poskytuje vnitrostátní právní systém. Soud není soudem první instance. Není proto v postavení, aby zjišťoval základní skutkové okolnosti, a není kompetentní vykládat vnitrostátní právo.

22. Pokud jde o otázku, které opravné prostředky je stěžovatel povinen využít, je třeba vzít v úvahu tři okolnosti. Zaprvé nemá povinnost využít opravné prostředky, které jsou nedostatečné nebo neúčinné. Aby byl opravný prostředek účinný, musí být schopen přímo napravit narušený stav a musí poskytovat přiměřenou šanci na úspěch. Zadruhé samotná existence pouhých pochybností ohledně šance na úspěch konkrétního opravného prostředku, který není zjevně zbytečný, není dostatečným

důvodem pro nevyužití této cesty k nápravě (viz rozsudek velkého senátu ze dne 17. 9. 2009, Scoppola proti Itálii, č. 10249/03, bod 70.). Zatřetí jestliže je k dispozici více vnitrostátních opravných prostředků, které může jednotlivec využít, má právo se rozhodnout, který z nich si vybere k řešení své základní stížnosti. Jinými slovy, pokud již využil jeden opravný prostředek, není povinen použít jiný, který má v zásadě stejný cíl.

23. V projednávaném případě stěžovatel podal první návrh na zahájení občanskoprávního řízení, v němž požadoval uznání nájemního vztahu, dne 8. 11. 2012, tedy jeden rok a devět měsíců po veřejné aukci, resp. jeden rok a sedm měsíců po podepsání potvrzení o převzetí, v němž bylo uvedeno, že zakoupený byt nebyl pronajatý a ani zatížený věcnými břemeny. Po stížnosti podané na policii o den později bylo zahájeno trestní řízení týkající se nedotknutelnosti obydlí a svévolnosti.

24. Klíčové je, že stěžovatel svůj občanskoprávní návrh vzal zpět v říjnu 2014, takže když bylo trestní řízení v srpnu 2016 zastaveno pro chybějící znaky trestného činu, povaha a existence nájemního vztahu mezi stěžovatelem a původním a novým vlastníkem bytu již nebyla předmětem občanskoprávního řízení před vnitrostátními soudy. Když stěžovatel svůj civilní návrh vzal zpět, prohlásil před soudem, že si je plně vědom důsledků svého jednání.

25. V samostatném civilním řízení započatém stěžovatelem proti soudnímu vykonavateli podle odd. 620 občanského soudního řádu soudy rozhodly, že stěžovatel neměl aktivní legitimaci k napadení výkonu exekučního příkazu soudu, protože nebyl dlužník. Soudy obou stupňů stěžovateli vysvětlily, že svůj nárok na předmětný byt mohl prokázat tím, že jej předloží soudům s obecnou příslušností.

26. Většina odmítla námitku vlády stran nevyčerpání opravných prostředků, neboť měla za to, že se případ týká svévolného vystěhování bez zákonného příkazu k vystěhování, a nikoli otázky, zda byl stěžovatel nájemcem podle lotyšského práva (viz bod 65. rozsudku). Zároveň však většina na témže místě uvedla, že „jádem stěžovatelovy stížnosti předložené Soudu tudíž je, že byl vystěhován, aniž by jeho právo bydlet v bytě - či jeho absence - bylo prvně posouzeno vnitrostátními soudy“. Souhlasím, že právě tato otázka je středem případu. Mohla by však být zodpovězena pouze v rámci občanskoprávního řízení nebo v rámci kombinace občanskoprávního a trestního řízení s ohledem na specifika lotyšského práva a povahu sporu. Většina považuje věc za přijatelnou vzhledem k trestnímu řízení zahájenému poté, co stěžovatel podal stížnost na policii. Z několika důvodů však tento přístup považuji za neudržitelný.

27. Zprv je ze zastavení trestního řízení (bod 21.) zřejmé, že stěžovatel neměl vzdát probíhající občanskoprávní řízení. Uznání povahy jeho nájemního vztahu, pokud existoval, a jeho právních účinků, bylo klíčové pro rozhodnutí úřadů v souvislosti s nedotknutelností obydlí a libovůle.

28. Zadruhé jsou relevantní úvahy, zda došlo k vystěhování, jestli bylo svévolné a jaké záruky a ochranu musí právo poskytnout obyvateli bytu. Jak uvedl Nejvyšší soud Lotyšska ve svém rozhodnutí z roku 2019 citovaném v rozsudku, otázka nájemních práv osob žijících v bytových prostorách musí být vyřešena zahájením řízení o uznání nájemní smlouvy. Většina se implicitně vydala cestou judikatury o vyčerpání opravných prostředků - kde byl vyčerpán jeden vhodný opravný prostředek, není nutné vyžadovat po stěžovateli, aby použil jiný obdobný opravný prostředek - která však není vhodná v kontextu sporu mezi dvěma soukromými stranami, jako je tomu v projednávané věci. Není však ani příliš formalistické, ani obtěžující vyžadovat po stěžovateli, aby využil kombinaci občanskoprávních a trestních opravných prostředků předtím, než bude usilovat o vyvolání odpovědnosti státu na poli mezinárodního práva vycházející z jeho pozitivních procesních závazků doléhajících na policejní orgány a protichůdných negativních závazků ve vztahu k jednání soudního vykonavatele.

29. Zatřetí je nutnost, aby stěžovatel vyčerpал občanskoprávní opravné prostředky, potvrzena nejen

citovaným vnitrostátním rozsudkem z roku 2019, ale také odůvodněním většiny ve vztahu k námitkám stěžovatele podle čl. 8 a 13. Většina prvně stížnost posoudila jako přijatelnou s ohledem na účinnost trestněprávního opravného prostředku (teoreticky), zároveň jej však považují za neúčinný (prakticky), protože trestní řízení bylo „příliš omezené ve svém dosahu a *za situace, kdy byla jeho nájemní práva sporná, neposkytlo žádnou účinnou ochranu*“ (bod 100.) a ve vztahu k jednání soudního vykonavatele nebyla „zvažována zákonnost jeho jednání vůči stěžovateli jako osobě, která zde bydlela“ (idem). Podle rozsudku většiny v důsledku toho „vzhledem k přístupu vnitrostátních úřadů k stěžovatelově případu [trestní řízení] nezabránilo tvrzenému porušení nebo jeho pokračování a neposkytlo mu ani nápravu. *Primárně v důsledku probíhajícího občanskoprávního sporu o nájemní vztah mezi vlastníkem bytu a stěžovatelem.*“ (pozn. doplněna kurzívou) Text označený kurzívou podle mého názoru podtrhuje, proč Soud neměl považovat za nepodstatné, že stěžovatel neprošel nezbytným občanskoprávním řízením týkajícím se uznání jeho nájemního vztahu (nebo jiným občanskoprávním opravným prostředkem, viz dále). Většina sama nedopatřením uznává, že slabina, kterou shledávají v trestněprávním opravném prostředku, spočívá ve zpětvzetí návrhu, o němž probíhalo paralelní občanskoprávní řízení. Mimochodem je nesprávné označovat to jako „probíhající občanskoprávní spor“, když trestní řízení pokračovalo až do roku 2016, zatímco návrh v občanskoprávním řízení byl stěžovatelem vzat zpět v roce 2014.

30. Nemůžu proto souhlasit se svými kolegy, když jako nepodstatné odbývají, ať už samostatné, nebo kombinované, opravné prostředky, které pokrývají „žaloby na uznání nájemního vztahu, obnovení jeho fyzické držby nebo náhradu škody způsobenou odnětím jeho věcí“ (body 65. a 99.).

31. Nadto je zásadní, že poměrně standardním principem civilního práva odrážejícím se také v judikatuře Soudu vztahující se k čl. 6 je, že od účastníků občanskoprávních sporů se vyžaduje projev určité míry bdělosti (viz rozsudek velkého senátu ze dne 5. 4. 2018, Zubac proti Chorvatsku, č. 40160/12, bod 93. a zde citované odkazy). Ať už jsou právní povaha a účinky „smlouvy o užívání prostor“ podle lotyšského práva jakékoli, nesporné zůstává, že poslední uzavřená smlouva měla platnost pouze do 1. 7. 2011. Před uplatněním práv novým majitelem a výkonem ujmoutí se držby a exekučního příkazu Krajského soudu v Rize soudním vykonavatelem v listopadu a prosinci 2012 měl stěžovatel dostatek času podat návrh na zahájení občanskoprávního řízení a usilovat o uznání jím uplatňovaného vztahu, který se podobal nájemnímu, napadnout odmítnutí prodloužit nájemní smlouvu (viz bod 31. a odd. 6 zákona o nájmu obytných prostor) nebo zajistit uznání nájemních smluv uzavřených předchozími vlastníky (viz body 31. a 38. a odd. 8 zákona o nájmu obytných prostor). Nic z tohoto však za účelem prosazení respektu k jeho právu na to, co tvrdil, že bylo jeho „obydlím“, s využitím občanskoprávního řízení neudělal.

32. I kdybychom ignorovali jeho nevyužití těchto vnitrostátních občanskoprávních opravných prostředků před událostmi v období listopadu a prosince 2012, v důsledku nichž podal stížnost k Soudu, jasně existovaly jiné občanskoprávní prostředky k obhájení jakéhokoli práva, které mu svědčilo a které bylo porušeno během těchto událostí. Stěžovatel měl například k dispozici občanskoprávní řízení na obnovu fyzické držby bytu (bod 25. a 28.) nebo žalobu na náhradu škody (body 28., 34., a 60. a s. 1635 a 1779 občanského zákona).

33. Z mého pohledu není, při konfrontaci s jasnými důkazy o jiných prostředcích občanského práva a stěžovatelem, který žádného z nich nevyužil, dostačující jednoduše přenést břemeno na vládu žalovaného státu a uzavřít, že „Soud proto nemá žádný důvod pro závěr, že stěžovateli byl dostupný občanskoprávní opravný prostředek na ochranu jeho práv zaručených mu Úmluvou“ (viz bod 99.).

34. Ve vztahu k negativnímu a nezákonnému zásahu soudním vykonavatelem většina uvedla, že „postup, v rámci něhož se nájemce snaží o následné určení, že měl právo obývat obydlí, z něhož již byl vypuzen, nelze považovat za adekvátní procesní záruku schopnou zabránit neoprávněnému zásahu do práva na respektování obydlí. Klade to nepřiměřenou zátěž na nájemce, kteří jsou nuceni

bránit svá práva prostřednictvím občanskoprávního sporu poté, co už ztratili svůj domov.“ (viz bod 87.) Zdá se, že tato argumentace zaprvé předpokládá zákonný nájemní vztah a zadruhé také poskytuje právo nezákonně zůstat v prostorách jiného tak dlouho, dokud zdlouhavé soudní řízení neskončí, a vylučuje přitom jako účinný opravný prostředek náhradu škody následně kompenzující nezákonnost či libovůli projevenou ve způsobu vystěhování. Kdybychom k tomuto případu přistoupili z perspektivy práv zákonného vlastníka podle čl. 1 protokolu č. 1, velká část odůvodnění většiny vztahující se k vnitrostátním občanskoprávním opravným prostředkům by podle mého názoru neobstála.

35. Podle judikatury Soudu není existence pouhých pochybností o šanci na úspěch konkrétního opravného prostředku, který není zjevně zbytečný, pádným důvodem pro nevyužití této cesty k nápravě. Všechny vnitrostátní rozsudky a rozhodnutí, o něž se opírá většina ve svém rozsudku (body 38.–41), jsou z let 2013 až 2019. Jsou výsledkem snah účastníků spoléhajících se na množství občanskoprávních prostředků dostupných podle lotyšského občanského soudního zákona a zákona o nájmu obytných prostor. Nejenže se vztahují ke stejnému časovému období, jež stěžovatel mohl a měl využít k otěstování a obhájení svých práv před vnitrostátními soudy, ale prokazují také, že jeho šance na účinný opravný prostředek nebyly zjevně nicotné. Nelze zapomenout, že účinnost opravného prostředku ve smyslu čl. 13 nezávisí na jistotě uspokojivého výsledku pro stěžovatele a pouhá skutečnost, že stěžovatelův návrh může být zamítnut, není sama o sobě dostatečná, aby byl prostředek považován za neúčinný (viz rozsudek ze dne 7. 7. 2018, O’Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd. proti Irsku, č. 44460/16, bod 160.).

36. Nakonec je důležité zdůraznit, že situace v projednávaném případě je zcela odlišná od takové, kde existují paralelně trestní a občanskoprávní opravné prostředky a kde judikatura Soudu jasně uvádí, že se oběť nemusí vydávat oběma cestami. Základní otázka tohoto případu byla občanskoprávní povahy a jakýkoli prostředek trestního práva byl závislý na rozhodnutí této občanskoprávní otázky, jestli mezi stranami existovala nějaká forma „nájemní“ smlouvy. Dostupné opravné prostředky občanského a trestního práva tudíž neměly stejný cíl. Trestněprávní opravný prostředek se zdá být spíše podružný k posouzení práva (v dotčených prostorách bydlet) údajné oběti, která nahlásí narušení svého „obydlí“, civilními soudy.

V. Ochrana stěžovatelových práv zaručených Úmluvou

37. Pokud jde o podstatu věci, rozsudek většiny shledal dvě samostatná porušení čl. 8 Úmluvy, stejně jako porušení čl. 8 v kombinaci s čl. 13.

38. Podle judikatury Soudu je pojem „obydlí“ ve smyslu čl. 8 autonomní koncept, který nezávisí na zařazení podle vnitrostátního práva. Zda prostory představují „obydlí“ pod ochranou čl. 8 odst. 1 závisí na skutkových okolnostech, konkrétně na existenci dostatečného a nepřetržitého propojení s určitým místem (viz rozsudek ze dne 17. 10. 2013, Winterstein a ostatní proti Francii, č. 27013/07, bod 141., a další zde citované odkazy). Ochrana poskytovaná čl. 8 není omezena na zákonné obydlí.

39. Vzhledem ke skutkovým okolnostem projednávaného případu – krátkému období smluv o „užívání prostor“, které stěžovatel uzavřel se třemi různými společnostmi ze (sporného) zmocnění předchozího vlastníka bytu, skutečnosti, že měl své trvalé bydliště registrované jinde a že sporný byt se také zdál být obývaný třetí stranou, J. P. – je sporné, zda je čl. 8 za okolností projednávaného případu použitelný. Bez náležitého zjištění skutkového stavu vnitrostátními soudy není Soud v takové pozici, aby mohl rozhodnout o rozcházejících se, někdy dokonce rozporuplných, skutečnostech předkládaných stranami.

40. Pokud jde o první shledané porušení, jednání policie zavolané do bytových prostor ve dnech 8. –9. 11. a následně odpovědné za zahájení trestního řízení, je hodnoceno na základě celkového

vyvažovacího testu vztahujícího se k jejím pozitivním závazkům (body 74.-81.).

41. Podle většiny jsou pozitivní závazky státu aktivovány – za okolností týkajících se soukromého sporu o majetek – když osoba zavolá policii, aby se ochránila proti osobám, které se jí snaží násilím vystěhovat bez právního podkladu (bod 76.). Rozsudek odkazuje na skutečnost, že ochrana čl. 8 ve formě respektu obydlí není omezena na prostory, které jsou obývány zákonně, a spojuje ji s požadavkem vnitrostátního práva, podle něhož „nikdo nesmí být vystěhován bez platného příkazu k vystěhování“ (bod 78.). Základem pro poslední tvrzení je zpráva ombudsmana z roku 2013 a odkazy na ustanovení ze zákona o nájmu obytných prostor (body 30.-32.). Oddíly 28 a 44 zákona o nájmu obytných prostor však používají pozoruhodně lakonické formulace (bod 32.). I kdyby z nich Soud, jednajíc jako soud první instance v otázkách skutkových a vnitrostátního práva, dovodil požadavek předchozího soudního posouzení všech případů, kdy je „vystěhování“ tvrzeno osobou, která se označuje za „nájemce“, takový návrh spojuje aktivaci pozitivních procesních závazků států jednak s obecnými požadavky čl. 8 Úmluvy a jednak s lotyšským právem tak, jak jej vykládá Soud, s odkazem na některá rozhodnutí vnitrostátních soudů z let následujících po stěžovatelově případě. Pozice většiny je však v rozporu s hodnocením lotyšských státních zástupců v trestním řízení a soudu prvního stupně v občanskoprávním řízení, v němž vzal stěžovatel svůj návrh zpět (srov. body 21. a 28. s hodnocením Soudu v bodech 77. a 79.). Neshoduje se s ní ani rozsudek Nejvyššího soudu z roku 2019. Zdá se, že Soud svoji pozici jak ve vztahu k výkladu vnitrostátního práva, tak ve vztahu k jednání policie, vytvářel především na základě zprávy ombudsmana. Nemám žádný problém přiznat, že hodnocení státních zástupců v roce 2016 při zastavení řízení mohlo být lépe odůvodněné (viz bod 80. rozsudku, kde jsou podrobeni kritice), ale jak může někdo pominout dopad, který na jejich posouzení mělo rozhodnutí stěžovatele vzít zpět svůj návrh v souvisejícím občanskoprávním řízení o dva roky dříve?

42. Jednání soudního vykonavatele bylo také s ohledem na požadavek zákonnosti čl. 8 shledáno nedostatečným. K „vystěhování“ stěžovatele nebyl shledán žádný právní základ a jakékoli existující procesní záruky podle vnitrostátního práva selhaly v zabránění svévole (body 82.-90.).

43. Za situace, kdy nebyly využity vnitrostátní opravné prostředky, s jejichž pomocí mohly být zjištěny relevantní skutečnosti a požadavky vnitrostátního práva, se senát sám rozhodl, že stěžovatel byl „vystěhován“ (bod 82.). Pokud jde o to, jestli bylo jednání soudního vykonavatele stanovené zákonem, Soud se znovu rozhodl, že vlastník může nájemce nebo osobu nezákonně obývající byt vystěhovat pouze prostřednictvím soudního řízení (bod 85.). Ponechme stranou, zda byl výkon soudního příkazu k ujmoutí se držby vhodným pro účely případu, jako je tento; jak bylo naznačeno shora, od vypršení své smlouvy či dohody v červenci 2011 měl stěžovatel k dispozici občanskoprávní prostředky k prosazení svého práva zůstat ve svém „obydlí“. Měl dostatek příležitostí napadnout, co považoval za odmítnutí vyhovět jeho žádosti na prodloužení jeho nájemního vztahu/smlouvy/užívání prostor. Přestože nevyužil žádného z těchto prostředků, odpovědnost za události v listopadu a prosinci 2012 je přikládána soudnímu vykonavateli, který podle vnitrostátních soudů jednal v souladu s vnitrostátním právem.

44. Rozsudek se neomezuje pouze na požadavek lotyšského práva, aby vystěhování proběhlo pouze po soudním řízení. Zdá se, že ochranu rozšiřuje i na osoby, které nevyužily opravné prostředky, aby prokázaly svůj tvrzený platný důvod pro jejich obývání dotčených prostor, čímž přenáší na stát pozitivní procesní a provozní břímě v soukromých majetkových sporech, navzdory existujícímu širokému právnímu rámci a dostupným občanskoprávním opravným prostředkům.

VI. Závěr

45. Vnitrostátní pozadí projednávaného případu může být důležitým klíčem k pochopení rozsudku většiny. Po finanční krizi v roce 2008 a v následujících letech bylo mnoho nemovitostí prodáno ve

veřejných aukcích či jinými způsoby při výkonu soudních a exekučních příkazů. Následovala nemovitostní a nájemní krize pro vlastníky v prodlení a nájemce v prostorách, které změnilly vlastníky.

46. Projednávaný případ bezpochyby zdůrazňuje strukturální problémy v Lotyšsku, kde se vlastníci nemovitostí a osoby na nájemním trhu zdá se uchýlili k neregulovaným formám „nájmu“, jako je „užívání prostor“. Tento problém mohl skutečně vést ke vzniku mnoha právních otázek vztahujících se k právům a povinnostem vlastníků a obyvatel. Krom toho je systematická povaha tohoto problému v Lotyšsku zdůrazněna ve zprávě ombudsmana. Problémy obdobné povahy lze najít v mnoha státech Rady Evropy, jejichž trh s nemovitostmi a nájemní trh byly krizí hluboce zasaženy. Předložený rozsudek by tudíž mohl být vítán, pokud by osvětlil systematické obtíže v dané době v Lotyšsku.

47. Avšak z důvodů vyložených výše mám za to, že stížnost měla být posouzena jako nepřijatelná pro nevyužití opravných prostředků. Selhání stěžovatele využít vhodné a dostupné vnitrostátní opravné prostředky znamená, že rozsudek k podstatě věci není uspokojivý, neboť je plný obtíží pramenících z jeho selhání respektovat požadavek na vyčerpání opravných prostředků. Krom toho, přestože záměrem možná bylo soustředit se na Lotyšsko, rozsudek riskuje, že zbytečně rozšíří rozsah a ochranu poskytovanou čl. 8. Z těchto důvodů jsem se bohužel nemohla připojit ke svým kolegům.

(zpracovali JUDr. Ivo Kouřil a Mgr. Bc. Kamila Tokošová)